

Az intencionalitás kérdése a kommunikatív nyelvhasználat pragmatikájában

Bódog Alexa
összefoglaló

Dolgozatom fő célja, hogy kimutassam, a filozófiai és a kognitív indíttatású pragmatikaelméletek intencionalitásszemlélete nem teljes, mivel alapvetően individualista és ennek következtében reduktív nézeteket vallanak a kommunikatív nyelvhasználatot meghatározó, befolyásoló intenciók mibenlétéről. Fő tézisemhez úgy jutottam el, hogy megvizsgáltam azokat a klasszikus fölfogásokat, melyek alapvetően meghatározzák napjaink filozófiai és a kognitív affinitású pragmatikáját. Ennek során Austin, Searle, Grice és a relevanciaelmélet intencionalitással kapcsolatos meglátásait elemeztem. Az individualizmus jelenlétét úgy mutattam ki, hogy fölfedtem egyrészt azokat az analitikus elköteleződéseket, melyeket a vizsgált elméletek elfogadnak, s melyek következményeként az intencionalitást csak individuális keretbe ágyazva lehetséges tárgyalni. Megállapítottam, hogy a Shannon és Weaver (1949) által létrehozott kibernetikai információ-földolgozó modell tudatos vagy tudattalan alkalmazása egy ilyen elköteleződés. Ennek a modellnek a beépülése a pragmatikába azt eredményezte, hogy a kommunikatív nyelvhasználat társas, extern mozzanatai a háttérbe szorultak, kiiktatódtak a filozófiai indíttatású pragmatikai magyarázatokból. Austin természetes realizmusának csak a nyomait találjuk meg a searle-i intencionalitásszemléletben a kollektív intenciók föltételezése által, ám mivel Searle is az információ-földolgozó egyéni elmébe helyezi a kollektív intenciókat, egyben föladja a természetes realizmus esélyének a lehetőségét is. A kommunikatív nyelvhasználat társas mozzanatainak kiiktatása és az elmék kommunikációjának hangsúlyozása Grice pragmatikájában tör felszínre, majd a searle-i és a grice-i individualista megoldásokat a relevanciaelmélet kognitív pszichológiai oldalról is megtámogatja.

Az individualista intencionalitásszemlélet alkalmazásának egyik következménye a mentális tartalmak és ezek hordozói, a mentális állapotok kommunikatív nyelvhasználatbeli megjelenítésének a problematizálódása, melyre a kognitív tudományi reprezentacionalizmus kézenfekvő, mindemellett megkérdőjelezhető megoldást nyújt. Ugyanis ez, a Searle és a relevanciaelmélet által is propagált reprezentacionalizmus szintén elkötelezi magát a Shannon és Weaver által létrehozott információ-földolgozó modell mellett. Ennek következményeként pedig a tárgyalt pragmatikaelméletek az austini beszédaktus-elmélet kivételével olyan propozicionális reprezentációkként jelenítik meg az intencionális állapotokat, melyek poliadikusak, és amelyek „jól teljesítenek” a nyelvi cselekvések okságilag hatékony magyarázataiban. Ez a kép azonban semmiképpen nem lehet teljes, mivel nem a tényleges beszélői intenciókról ad számot, hanem mindössze azokról, amelyeket a hallgató tulajdonít a beszélőnek (mindemellett persze nem lehetetlen, hogy ezekkel a tulajdonított intenciókkal a beszélő valóban rendelkezik a kommunikatív nyelvhasználat során).

Austin, Searle, Grice és a relevanciaelmélet intencionalitásszemléletének elemzésével olyan tanulságokat kívántam kimutatni, melyek középpontjában az individualizmus és a redukcionizmus problémái állnak. Amennyiben teljes értékű magyarázatot kívánunk adni a kommunikatív nyelvhasználat során jelen levő intenciókról, túl kell lépünk, a hitek, a vágyak és a szándékok, valamint ezek propozicionális tartalmának harmadik személyű pszichológiáján és figyelembe kell vennünk azokat az intenciókat is, melyek a beszélő választásai mögött húzódnak meg.